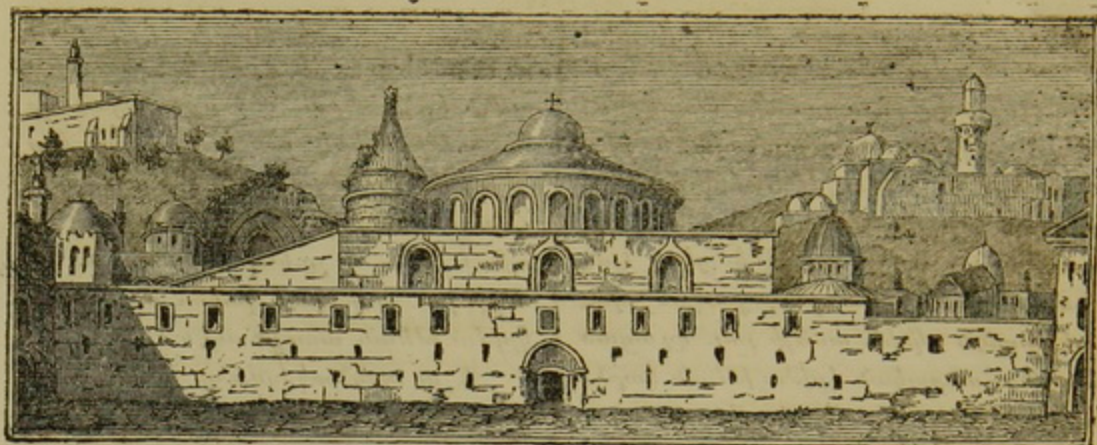

Մ Ի Թ Մ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 3.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՄԱՐՏ 31
1875.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ կրթութեան խըն-
դիրն ամենակարեւոր խնդիր է մեր
ժամանակի մէջ։ Ժողովրդեան կրթու-
թեան համար ամեն ժամանակներէն
աւելի կ'աշխատին ներկայ ժամանակի
մէջ, ոչ միայն յեւրոպայ, այլ բոլոր
դակ աշխարհի մէջ։ Երբ Տիւրքի կրթ-
թութեան նախարար էր ՚ի Գաղղիա,
գովելի համարձակութեամբ առաջար-
կեց բոլորովին փոխել և նորակերտել
նախնական կրթութեան եղանակն ու
տարազն և 1870 ու 1871 թուական-
նայ Գաղղիայ եւ Պրուսիայ սոսկալի
պատերազմն ակներեւ հաւատառեց թէ
միջոցի իրաւացի էր յիշեալ տաղանդա-
ւոր նախարարի առաջարկութիւնն։

Ժ

Իտալիայ մէջ Տէրութեան պաշտօնեայք
բոտ ամի համադրեալ են, որ յիշեալ
թերակղզւոյն մտացի ժողովաւ զգն աը-
գիտութեան ձիրանէն ազատելու հա-
մար միակ ճանապարհն է ժողովուրդն
կրթել, և այս մասին ամեն տարի նո-
րանոր առաջարկութիւններ և ծրա-
գիրներ կը ներկայանան Տէրութեան
խորհրդարանին։ Անգլիան, աըժ-
գոհ իւր դպրոցայ յամրաբայլ յա-
ռաջագիմութեանն, նոր օրէնք կը հրա-
տարակէ ժողովրդեան կրթութեան մա-
սին, Փորթուգալիան նոր դրութեամբ
ժողովուրդն կրթելու փորձեր կրիորձէ
և կը ձգնի նոր գաղափարներու հա-
մեմատ շարժիլ։ Նաեւ Ռուսաստան

իով, իւր քաղաքական և ընկերական մեծամեծ դժուարութեանց մէջ, կրը թուլթեան խնդիրն առանց մտադրութեան չը թողուր: Հողանտիոյ և Բեէ Ճիքայի մէջ, կրթութեան խնդիրն զբաւած է բարձր ժողովրդեան ուշադրութիւնն: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներն, վերջին քաղաքական պատերազմէն զինի, աւելի լուր զգացած են ընդհանրական կրթութեան կարեւորութիւնն և այնքան մեծամեծ զոհողութիւններ կ'անեն կրթութիւնն հանրացնելու համար, որ երբէք լքուած և տեսնուած չէ (1): Միով բանիւ Աւստրալիոյ, Կանադայի, Չիլիի և Բրազիլի մէջ անգամ, թէ՛ Լատին և թէ՛ Անգլո-Սաքսոն ցեղերն ձեռնամուխ եղած են կրթութեան գործոյն:

Ամենուրէք միջոցներ կ'որոնեն լոյս տարածել և կրթութիւնն ամենուն մատչելի եւ ամենուն համար պարտաւորիչ անել: Կը ջանան ուսուցման եղանակներն կատարելագործել, կ'աշխատին ուսուցչական դրութիւններ հաստատել և կանոնաւորել, կը ճգնին դպրոցական շէնքերն բազ-

մայնել, ուսուցչի վիճակն բարւորել և բարձրացնել, և գրեթէ ամեն տեղ, ամեն երկիրներու մէջ դրամական զոհողութիւններէ չեն խուսափեր կրթութեամբ ժողովրդի վիճակն բարւորելու համար: Մարդ խոստաւ կար պիտի լինի, որ չը կարենայ տեսնել թէ աղգերու ապագան կախուած է իրենց կրթութեան աստիճանէն:

Այս ամենակարեւոր կէտն առաջուցանելու համար հարկւրաւոր փառտեր կարող ենք յառաջ բերել, բայց երեքն միայն բաւական կը համարինք:

Բաքոնի սքանչելի խօսքն ամեն մարդ գիտէ. « Knowledge is power » Գիտելիքն ըզրոյն է:

Անհամեմատ կերպիւ ճշմարիտ է ողջն խօսքն, գլխաւորապէս տնտեսական առմամբ: Աշխատանքն բեղմնաւորոյն բնական օրինաց գիտութիւնն է: Վայրենի կամ անկիրթ մարդն,

Կրթութիւնն աշխատանքէ չը զրուի և ձանձրանար. այլ կը մղէ զմարդն մեքենաներով կատարել աշխատանաց այն մասն, զոր մարմնաւոր ուժով կատարելու կարօտ էր:

Կ'աւարկեն թէ՛ ի՞նչ ամեն մարդ կրթուի, ո՞վ պիտի աշխատի: Սրա պատասխանն շատ պարզ է. այն ժամանակ ամեն մարդ կ'աշխատի: Միայն թէ աշխատանաց մեծ մասն կը կատարուի մարդկային մարդով՝ ի՞նչ գործ գրուած բնութեան ուժով և ո՞չ թէ մարդկային մարմնոց շնորհիւ ուժով: Կրթութիւնն կ'աւաջնորդէ բարեկեցութեան, վասն զի գիտութիւնն զօրութիւն է և զօրութիւնն կը ծնանի ճոխութիւն և հարստութիւն:

Կրթութիւնն կը բազմապատկէ մեր ուրախութիւնն ու վայելելունքն, մեր երջանկութիւնն: Տեղեւոր մարդն մարմնաւոր հաճոյքներ, վաղանցիկ վայելելունքներ և վայրկեական զուարճութիւններ միայն ունի, որոց հետ խառնուած է տանջանք և տառապանք, իսկ կրթուած և լուսաւոր մարդն կը վայելէ բնութեան, արուեստից, բանաստեղծութեան, երաժշտութեան, իւր նմանեաց հետ ունեցած մտաւոր յարաբերութեան, խորհրդոց և բղջղացմանց հաղորդութեան ամեն զեղեցկութիւններն ամեն հաճոյքներն, որք այնչափ տեսական են, որչափ շատերուն մասն և բաժին եղած են և այնչափ զերծ են տաքնապէ և տառապանքէ, որչափ անարատ են և արժանի անմահ հոգեւոյն:

(1) Վիկտորհամ Ամերիկայի ժողովրդային կրթութեան աղգեանց մասին այսպէս կը խօսի. « Կրթութիւնն աւելի կը բեղմնաւորէ աշխատանքն, եթէ Միացեալ Նահանգաց պետութեան հնձեալ ցորեանն նախկին ժամանակներու մէջ կ'ատուէր և ալիւր չէնուէր, բովանդակ ժողովուրդն պիտի չը բաւէր ողջն գործը կատարելու: Իսկ այսօր զանազան գործիքներու կամ մեքենայաց շնորհիւ փոքրամիւր բանւորներն այն պիտոյն կը հոգան: Մտաւոր աշխատանաց արդիւնքն է, որով այսօր մեր տներն, կամարջներն, երկաթուղիքն, նաւերն և չափնաւորն, ժամացոյցներու, զանաւանդներու, մամուլներու գործարաններն միով բանիւ մեր բոլոր քաղաքակրթութիւնն կը վայելէ: Կատարարակութիւն կը բարձրացնէ բանւորն և աշխատաւորն, եթէ նա լուր կրթուած և դատախարակուած լինի, այն անձանց չափ վարկ և հաւանութիւն կը վայելէ, որոնք ձեռքով չեն աշխատիր: Կլինկլինաթա իւր դաշուն մշակելով, Ֆրանկլին տըպօրանի մէջ գիր շարելով, ամենեւին ստորին շէնքն որ և լայն վարկ և պատիւ ունեցող մարդ է:

իւր բոլոր սուր զգայարանքով և բազմաշնորհ մարմնով, կ'ապրի թշուառութեամբ և կը մեռնի հեծութեամբ: Տեսութեան սլոն կը ծանրանայ նորա վերայ և կը սպանանէ. վասն զի չգիտէ նոյն բնութեան զօրութիւնն: Իսկ քաղաքակրթեալ մարդն հազարաւոր տարիներու ուսմամբ և գիւտերով բնութեան գաղտնեաց մէջ թափանցած է. նա բնութիւնն իրեն կը ծառայեցնէ և սակաւ աշխատանքով կը տիրէ նիւթի վերայ, առատօրէն քաղելով ամեն բարիքներ:

Արջափ գիտութիւնն կը յառաջէ, որ աւելոր կը բաղմանայ ընդ նմին հարստութիւնն: Աստղագիտ մէջ ամենէն հարուստ ժողովուրդն այն ժողովուրդն պիտի լինի, որ աշխատանաց մէջ ամենէն աւելի գիտութիւն գործ կը գնէ:

Գիտութիւնն ինչպէս որ ամենափոքրէն է հարստութիւնն բաղմանքներու համար, նոյնպէս փոքրէն է հարստութիւնն գործ գնելու համար: Գրեթէ ամեն տեղ մշակի կամ բանւորի վարձն անբաւական է իւր անհրաժեշտ պէտքերն հոգալու համար և սակայն տգէտ կամ անկիրթ բանւորներն քանի՞ քանի անօգուտ, և նաեւ վնասակար ծախքեր ունին. քանի՞ քանի անգամ իրենց դառն քրտանց վարձքն ունայնութեանց համար յուժնդապարհ կը վատնեն:

Տգէտ բանւորն, որովհետեւ զուրկ է նախատեսութենէ ու նախահոգութենէ, որովհետեւ իւր միտքն սահմանափակ է ներկային մէջ, ամենեւին չը գիտէ և արժէք չը տար ինչոքութեան: Սիրահար լինելով բուռն գրգռմանց և զգայական հեշտութեանց, շատ անգամ միայն արբեցութեան մէջ հաճոյք կը գտնէ և որչափ աւելի կը շահի, այնչափ աւելի կը խմէ: Եւ

թէ կը վատաբերէ բանւորի աշխատանաց վարձն բաղմանադատիլ և կեցութիւնն բարւոքել, թող 'ի ձեռն կրթութեան բանւորի ճաշակն աղնը լացնեն, մասաւոր հաճոյց քաղցրութեան վարձեցնեն եւ նախահոգութեան ընտելացնեն:

Որ և իցէ ժողովուրդ շատ շահելու և իւր աշխատանաց բաղմանադատիլ արգասիքն իմաստութեամբ գործ գնելու և վայելելու համար պէտք է որ լուսաւորուած ու կրթուած լինի:

Մակդէյ պատմաբանն կը գիտէ թէ՛ Սկոտլանդին, որ արդ իսկ խեղճ է և տգէտ, թէ՛ դարուն մէջ կը գերազանցէր քան զԱնգլիային ամեն ասպարիզի մէջ և այն առաւելութեան պատճառն այն էր, որ Էտինբուրգի Խորհրդարանն Սկոտլանդին տուած էր այնպիսի ազգային ուսումն, որ կը պակսէր Անգլիային: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց տարազաբոճներն կ'առնէ թէ՛ իրենք երկու անգամ վարձ կը հատուցանեն գործաւորաց, բայց դարձեալ կը մրցին Եւրոպայի հետ և սուրա պատճառն ոչ այլ լինէ է, եթէ ոչ իրենց գործաւորաց կրթութիւնն, որոնք թէ՛ արագ կ'աշխատին, թէ՛ լաւ և թէ՛ մեծ օգուտ կը քաղեն մեքենաներէն:

Այն տնտեսագիտական պատճառին հետ միացած է նաեւ երկրորդ մի, քաղաքագիտական նկատմամբ:

Անդադար կը կրկնեն թէ՛ Հանրաւարութիւնն կը յառաջէ, է որ ուրախութեամբ և է որ խռովութեամբ և տագնադաւ: Հաւասարութիւնն կը յառաջէ ինչպէս միապետութեան մէջ. ո՛չ միայն 'ի Զուլցերիա, այլ և 'ի Ռուսաստան: Աստի կը հետեւի, որ յետ յեղափոխութեան և վերանորոգութեանց, անդադար կը բաղմանայ այն անձանց թիւն, որոնք ընտրութիւն կամ

քուէիւ կը մասնակցին իրենց երկրի կառավարութեանն : Արդէն ընդհանուր ընտրութեան սկզբունքն հաստատուած է քանի մի ազգաց մէջ :

Յրեմէ ամենուրեք անհամբեր բաղմունքիւնն կը բախլէ քուէարկութեան դաշինքներու դուռն , և ահա Անգլիոյ տղնուապետութիւնն իսկ քուէարկութեան դռներն կը բանայ ամբոյն առջեւ :

Սոյն Հանրապետական շարժումն այնպիսի խորին և հանրական պատճառներէ կը յառաջագայի , զոր ոչ մի վեհապետ , ոչ մի կուսակցութիւն , ոչ մի դաշնակցութիւն , ոչ մի նիդակակցութիւն կարող չէ առաջն առնուլ և արգելուլ : Որովհետեւ արգելուլն անհնարին է , ուրեմն ջանալու է ՚ի բարին գործ դնել , և այս առթիւ հարկ է որ իւրաքանչիւր հանրական քուէարկութեան հետեւանքն լինի հասարակաց բանականութեան յառաջադիմութիւնն և ժողովի այն ժամանակ միայն սկսին ընկերականութեան գործերն անօրինել , երբ ընդունակ և կարող են արդէն իրենց գործերն լաւ անօրինել :

Ով որ չը գիտէ իւր ճշմարիտ բարին և օգուտն որոշել , նա անընդունակ և անարժան է քուէ տալ և ընտրել նոյն անձինքն , որք պարտին հասարակաց օգուտն ու շահն անօրինել :

Տուր տգէտ ժողովրդին ընտրութեան կամ քուէարկութեան իրաւունք և ահա պիտի տեսնես , որ այսօր աւնիջանութեան , վաղն բռնապետութեան անդունդն պիտի գլորի : Իսկ ընդհակառակն՝ լուսաւոր և կիրթ ժողովուրդն շուտով ազատ ժողովուրդ կը լինի և իւր ազատութիւնն կը պահպանէ , ՚ի բարին գործ դնելով զայն : Ինքնապատասն կամ յափշտակող իշխանութիւններն կ'ապրին և կը յարատեւեն միայն հասարակաց թող և տը

հաս բանականութեան շնորհիւ , որ իրենց միակ ապաւէնն ու պատրուակն է :

Ճշմարիտ և կատարեալ ազատութիւնն կրթութեան ազատութիւնն է , երբ թափանցած է մինչեւ շինական կենաց վերջին անկիւնն , մինչեւ շինական վերջին հիւղն ու ապաստանաւրանն :

Երբ հանրական ընտրութիւնն կամ քուէարկութիւնն ուսման և կրթութեան հետեւանքն է , այն ժամանակ տրդար իրաւունք է . ազահով աղբիւր զօրութեան և մեծութեան , իսկ եթէ ընտրական իրաւունքն շաղխուած է յամսու տգիտութեամբ , աղբիւր է մեծամեծ և անթիւ չարեաց :

Վերջին դիտողութիւն մի եւս պիտի յաւելուիք : Մեծ վտանգ կարէ ըստառնալ ներկայ քաղաքակրթութեան թող բարեկեցութեան կարօտութիւնն ու ծարաւն հանրանոց ժողովրդեան մէջ , բայց լոյսն ու բարոյականութիւնն ևս պէտք է ծաւալին տմեն կարգի մարդկանց մէջ , որ առաջնոց արդարութիւն ներշնչեն , և վերջնոց համբերութիւն , որպէս զի յեղամիտութիւնն ու վերանորոգութիւնն իազաղութիւն կատարուին և ահա՛ այն ժամանակ յառաջադիմութիւնն անկասկած է և ապահով : Իսկ եթէ ժողովրդեան բարձր գասն կրթուած է , հարուստ և ինքնասէր , իսկ ստորին գասն՝ տգէտ , թշուառ և նախանձոտ , այն ժամանակ արիւնհեղութիւնք եւ խռովութիւնք պիտի չըսարսռին երբէք :

Կարճ ասենք , երեք սոսկալի խրնդիրներ կը յուզեն և կը խռովեն ներկայ ընկերական հասարակութիւններն , այն է խնդիր ընկերական , խնդիր քաղաքական և խնդիր կրօնական : Արդ՝ ոյն խնդիրներէն և ոչ մին կարող է լուծուիլ յօգուտ քաղաքակրթութեւն , եթէ հասարակութեան բաղմնադոյն

մասին, այսինքն ժողովրդեանն տրուած չէ իրական, բարոյական և զօրաւոր կրթութիւնն :

Հանրական ընտրութեան կամքը, ւէտրկութեան իրաւունքն կը տանի դէպ ի անիշխանութիւն և ապա դէպ ի բռնապետութիւն :

Հասարակութեան տարբեր դասերու մէջէն ատելութիւնն ու խռովութիւնն վերջացնելու համար՝ պէտք է որ գործաւորներն եւս կալուածատէր կամ գրաւատէր լինելու վիճակին հասնին և այս ոչ այլ իւրիւր, եթէ ոչ կրթութեամբ միայն կը լինի :

Արդ՝ ներկայ ժամանակի գործնական խնդիրներուն մէջ ամենէն կարեւորն, ամենէն անհրաժէշտն և ամենէն ստիպողականն հասարակաց կրթութեան խնդիրն է :

Թերեւս սովորական խօսքեր համարուին մեր խօսածներն, վասն զի ներկայիս մէջ տգիտութիւնն այլ ևս ջատագովներ չունի : Նախարարք, և պատգամաւորք, գիրք և օրագիրք աւանդն առհասարակ կը յայտարարեն, կ'ազաղակեն որ անհրաժէշտ պէտք է ժողովրդեան կրթութեան վերայ մեծ և ամենամեծ ուշադրութիւն դարձընել : Սակայն կայ արդեօք այնչափ պատրաստութիւն, որ ազգերն արիւնքութեամբ դիմադրեն ամեն արգելքներու և յօժարակամ զոհեն ինչ որ կարեւոր է կրթութեան մեծ գործը յառաջ տանելու համար :

Այս թարգմանական ընդհանուր տեսութենէն զինի ի մասնաւորի ահնարկ մի ձգենք մեր ազգային կրթութեան վիճակի վերայ :

Կրթութեան խնդիրն, ցաւակցաբար կ'ասենք, հիմնապէս ուշադրութեան առնուած չէ մեր Ազգին մէջ, և ոչ ամենայն ջերմութեամբ յուզուած մեր Ազգային Երեսփոխանա-

կան Ժողովոյն մէջ : Արդարեւ՝ մերթ ընդ մերթ կը խօսուի կրթութեան կարեւորութեան վերայ մեր ազգային պարբերականաց մէջ, բայց առանց իրական և գործնական արգիւնտուրութեան ամեն խօսք կը հնչուի իբրեւ Չայն Բարբառոյ յանապաի :

Այս անտարբերութիւնն կատարեալ մահ է մեր ժողովրդեան ներկային և ապագային. ուստի եթէ ապրիլ կը փափագիմք Ազգաց մէջ ժողովրդեան կրթութեանն մեծ և ամենաւե՛ մեծ կարեւորութիւն տալու ենք :

Եթէ երեսփոխան լինէինք, պիտի յամենայն զօրութենէ պնդէինք, որ Երեսփոխանութիւնն իւր խորին միտադրութիւնն կրթութեան խնդրոյն վերայ դարձնէ, որոյ մէջ ամփոփուած է մեր ազգային կեանքն ու գոյութիւնն : Երեսփոխան չեմք, բայց ի բոլոր սրտէ կը փափաքինք, որ ազգային կրթութեան խնդիրն Ազգային Երեսփոխանութեան համար խորին մտածութեան և տնօրէնութեան առարկայ դառնայ :

Եւ ահա՛ գլխաւորապէս այս նպատակու և յուսով կը քաջալերուիմք խօսիլ ժողովրդեան կրթութեան կարեւորութեան վերայ : Սոյն նիւթայն վերայ այնչափ խօսուած և գրուած է յառաջագէ՛մ ազգաց մէջ, որ դժուարութիւն անգամ չունիմք երկար մտածել այս մասին, այլ բաւական է միայն աշոց հասուն խորհուրդներն թարգմանաբար հաղորդել մեր Ազգայնոց : Բայց որովհետեւ խորհուրդներն հաղորդելէն աւելի օգտակար է, մանաւանդ մեր տհաս Ազգին համար, ուրիշ ազգաց կրթական վիճակի պատկերն ներկայացնել եւ ամեն եղանակ ու ճանապարհ մատնանիշ ցոյց տալ, ուստի բարեօք կը համարիմք քանի մի երկիրներ իրենց ժողովրդային կրթու-

Թեան վիճակով պատկերացնել և այն պատկերով ցոյց տալ թէ որ երկիր կամ աղբ որ չափով կարեւորութիւն տաւած է դատարարականութեան : Ի՞նչ միջոցներ գործ դրած է և ի՞նչ գործ կը նէ : Բնէ ալ առաւելութիւններ կամ թերութիւններ կան գործ դրած միջոցներուն կողմէն : Բնէ անխանջ փորձեր վարձած են և կը փորձեն ժողովրդեան մէջ կը թուութիւն ծաւալելու համար : Բնէ զոհողութիւններ արած են և կ'անեն ժողովրդեան ամեն կարգին ըստ հաշորդելու համար , և այլն և այլն :

Համեմատական գաղափար տալու համար՝ յառաջագէտ՝ աղբերու հետ պիտի բաղդատենք նաեւ անցաւաճառքէմներն :

Եւ որովհետեւ վերջին ժամանակներս յաւելաւ կը խօսուի մեր Աղբին մէջ Զուլայերական ժողովրդային կըրթութեան վերայ և մեր աղբակիցներէն ոմանք սխաճ են արդէն իրենց զաւակներն նոյն երկիրն զրկել ուսանելու , ուստի լաւ կը համարուիք Զուլայերիայէն սկսիլ :

(Ծարռանալիք :)

Մարդկային սեռի կատարելագործութիւն :

Բնութեան բարոյական օրէնքը :

Պատերազմի կատարածոց նոյն իսկ մէջը՝ չարիք կ'ամբրին միտք կը լուսաւորեն , ժողովուրդք կը միանան , և մարդկային սեռին զանգուածը թէպէտ և յամարալը , բայց դէպ ի՞նչ աւել մեծ կատարելութիւն մը միշտ կը դիմէ :

ԴԻԻՐԿՈ

Ո՛հ , դէպ ի՞նչ կատարելութիւնը միշտ յառաջանալու աղբի գեղեցիկ ճակատագիրը բնաւ երբեք իր յառաջագիտութեանց վախճանին չը հասնիր :

ԱՆՍԻՆՈՆ

Մեր հոգւոյն խորը կը հանգչի բաւրյադէաներէ հազիւ նկատուած վը-

սեմ զգացում մը , որ կը յաւել մարդկութիւնը : Մնաց որ ինչ որ ալ ըլլայ իրեն տգիտութիւնը կամ իրեն ըստը , մարդս միայն արգարութեամբ և հանձարով կը կամի նոյա իշխելու իրաւունքը ճանաչել , ասկէց կը հետեւի թէ ժողովուրդը կը հնազանդի ամենէն խիստ օրինաց ամենէն այլոնդակ սնապաշտութեանց , վասն զի զանոնք արդար և իրաւացի կըմբռնէ : Այս պարզ դէտողութեան տակ կիյնան պատմութեան ամենամեծ դէպքերը :

Կըսեմ որ զգացումը վսեմ է . վասն զի կը վկայէ , և այս իսկ ստուութեան համար մեր սիրոյն վըրայ եղած խնաստակաց զըպարտութեան դէմ կը յայտնէ , կ'ըսեմ որ այնչափ սխալանալ կը կապուինք որչափ որ մեզի իրրեւ ճիշմարտութիւն կը ներկայացուի : Միտքով դէպ ի՞նչ միջին դարը բարձրացիր , տես ժողովուրդը , աղնուականաց առջեւ , և թագաւորք աղնուականք եւ ժողովուրդք միանգամայն կըբնաց առջեւ ի՞նչ դուժս իջած են , ինչո՞ւ համար այս կրկին անարգութիւն , աղնուական ցեղն նախապատուութիւնն , ժողովրդեան հաւանութիւնն է , ինչպէս կըբնաց սրբութիւնը թագաւորաց և աղնուականաց հաւանութիւնն է , ամենքը արդարութեան և ուղիղ բանին հնազանդիլ կը կարծեն , և ասոր համար է որ կը հնազանդին : Բայց երկու զօրութեանց միմը , օրինակի համար ժողովուրդը , պիտի հասկնայ խոյն իրեն մոլորութիւնը անմիջապէս իրեն չըթայք կիյնան եւ զայն գերութեան մէջ բռնող հաւատալիքներէն կը մերկացնէ . այս արգարութիւնը միտառել կը փութայ վասն զի կը ճանաչէ թէ հրամայելու իրաւունքը միայն նորա է : Ի հարկ է իրաւունք ունէի զգացումը վսեմ անուանելու , որ կը պահէ մարդկային արժանաւորութիւնը մինչև բըռ-